

KADUNUD SUGUPÕLV NING HEMINGWAY ROMAAN «JA PÄIKE TÕUSEB»

E. Rückenberg

«Teie kõik olete kadunud sugupõlv» — selline on Ernest Hemingway romaani «Ja päike tõuseb» moto. Nimetusega «kadunud sugupõlv» iseloomustas Gertrude Stein esmakordselt käesoleva sajandi 20-ndate aastate Ameerika kirjanike generatsiooni, kes oma kodumaal ei leidnud endale õigeid töötingimusi ja ekspatrieerus Pariisi. G. Stein kuulis seda väljendit Lõuna-Prantsusmaal, kus üks vana garaažiomaniik, nähes oma noorte abiliste saamatust, ütles neile: «Oh teid küll! Kadunud sugupõlv!»

Mõiste «kadunud sugupõlv» kujunes selle generatsiooni autorite loosungiks, mis kuulutas nende täielikku eraldumist vanaemaist kirjanikest. Tähtis selles väljendis polnud niivõrd sõna «kadunud» (kas nad olid seda või mitte, pidi otsustama tulevik) kui just «sugupõlv», mis viitas nende ühtekuuluvusele. Kuigi nimetatud sugupõlve kirjanikel olid väga erinevad poliitilised, sotsiaalsed ja eetilised vaated, ühendas neid usu kaotamine vanadesse kodanluse alustagedesse. Neile olid vastuvõetamatud vanad kodanlikud ideelised väärtused, kuid samal ajal ei osanud nad endale luua ka uusi ühtseid tähiseid. Ühed proovisid neid avastada inimpsüühika põhjalikul analüüsil, teised püüdsid leida väljapääsu kodanliku ühiskonna seaduste detailsema uurimisega, kolmandate arvates asusid uued ideelised väärtused hoopiski väljaspool Ameerikat, Euroopas.

Võrreldes 1890. aastate noorte kirjanikkudega oli «kadunud sugupõlve» olukord kergem. Nende eelkäijad Dreiser, Anderson, Robinson, Masters, Sandburg jt. said alles 40-aastaselt täielikult pühenduda kirjanduslikule loomingule. Nooremal generatsioonil ei tarvitsenud elatuda juhuslikest töödest, nagu tegi seda neile eelnev põlvkond. Sõjajärgsed kirjanikud Hemingway, Wilder, Dos Passos, Louis Bromfield, Scott Fitzgerald olid tunnustatud romaanikirjanikud juba enne 30-aastaseks saamist. Omades kõiki võimalusi talendi väljaarendamiseks ning tunnetades oma kogemuste tähtsust, asusid nad paljastama pahesid oma sünnimaal.

Sõja lõppemisel nägid sellest osavõtnud noored ameeriklased, et Ameerika oli sõja läbi vähe kannatada saanud, kaasmaalased olid rikastunud tänu sõjatööstusele ja koos võiduga oli neil tekkinud ka võimutunne. Teiselt poolt noorte invaliidistumine sõjas, hirm eelseisva kriisi ees — kõik see tõukas noori kirjanikke hülgame oma maad, mis näis nii tühine ja tavaline. Nad olid ette valmistatud teistsuguse elu ja maailma jaoks, kui seda oli sõjajärgne Ameerika ühiskond. Et tunda end kindlana, oli vaja uut toitvat keskkonda. Selleks paigaks valisid nad 20-ndate aastate kultuurikeskuse Euroopas — Pariisi.

Seal asusid nad kirjutama sama entusiasmiga, mis oli innustanud võitlema kaevikutes või Ameerika Punase Risti teenistuses. Dekadentlik hoiak, mis oli omane 20-ndate aastate kirjanikele, ei sobinud enam. Luues müüdi endast kui «kadunud sugupõlvest», asusid nad tööle, et leida end taas. See polnud siiski juhustlik, et nende esimesed võõrsil kirjutatud raamatud olid tulvil kojuigatsust, meenutasid lapsepõlve mängumaid ja elamusi. Olles Pariisis või Pamplonas, unistasid nad armsast majakesest Iowas, Wisconsinis või Michigani järve ääres, tundsid igatsust kodu järele, mille olid omal soovil hüljanud.

Hoolimata saavutustest, iseloomustas Gertrude Stein seda generatsiooni sõnaga «kadunud». Esiteks oli neid masendanud osavõtt Esimesest maailmasõjast, teiseks hülgasid sõja lõppedes noorukid oma kodumaa ning kolmandaks olid nad elust irdunud. Võib-olla oli esialgu liigne nõuda palju nendelt oma sünnimaast eemal olevatelt noortelt inimestelt. Arvestamata oma eelkäijate nõuandeid, löid nad uue pildi ühiskonnast ja kirjaniku kohast selles. Nii käsitlesid paljud autorid 30-ndate aastate alguses sotsiaalseid teemasid. Vaikida nendest oli raske ja seda tundis ka noor Hemingway.

Pärast Pariisi saabumist 1921. a. lõpul külastas Hemingway seal elavat ameeriklannat Gertrude Steini. Viimase salong rue de Fleurus'i tänavas sai paljude tunnustatud kirjanike ja kunstnike kogunemispaiagaks. Stein oli vaimustatud noorest kaasmaalasest ja võttis ta kohe oma kaitse alla. G. Stein oli Hemingwayle nõuandjaks ja ühtlasi tema esimeste tööde üsnagi karmiks kriitikuks. Noor reporter kuulas suure huviga Steini monolooge kirjanduslikust stiilist, lausete struktuurist, korduste kasutamisest monotoonsusse laskumata, kirjutamisest lühikeste lakooniliste lausetega jne. Eriti pani ta rõhku teoste objektiivsusele.¹

Mitu aastat töötas Hemingway tublisti, õppides mitte ainult Gertrude Steinilt, vaid ka Ezra Poundilt ja Ford Madox Fordilt. Suur nõudlikkus enda suhtes, tõsine suhtumine oma elukutsesse, viha tühisuse vastu — kõike seda omandas ta elult ja oma Pariisi

¹ Carlos Baker. Hemingway and his Critics. An International Anthology. New York, 1961, lk. 41.

õpetajailt. Hemingway teoseid lugedes aga ilmneb, et ta küll kuuldas oma nõuandjaid, kuid kaugelgtki mitte kõike ei võtnud arvesse. Tema loomingus tegid viljakaid korrektiive elu, töö korrespondendina, kohtumised kirjanduse- ja kunstiinimestega. Tänu oma sündmusterikkale elule, oskas ta mõista inimese kohta ühiskonnas. Oli ta ju Esimese maailmasõja veteran, ajalehe kirjasaatja, kes suure põlgusega jälgis sõjajärgsete Euroopa diktaatorite ja diplomaatide mahhinatsioonide võitluses võimu pärast. Palju andsid sõidud reporterina läbi Euroopa. Tulemused ei lasknud end kaua oodata: 1924. aastal ilmus Pariisis jutustuste kogu «Meie päevil» ja 1926. a. esimene romaan «Ja päike tõuseb», mis leidis sooja vastuvõtu mitte ainult Pariisis, vaid ka kirjaniku sünnimaal.

Hemingway esikteose tegevus toimub Pariisis ja Pamplonas pärast Esimest maailmasõda. Autor kirjeldab 20-ndate aastate Pariisi boheemlasliku rühmituse argipäeva ning seiklusi. Romaani tegelasteks on sõjas nii füüsiliselt kui ka moraalselt invaliidistunud noored, kellel on möödunud esimesed rasked sõjajärgsed ümberkohanemise aastad. Hemingway kirjeldas nende tundeid, kes võitlesid sõjas. Romaani tegelastel puudub töö ja nad avaldavad oma kibedust, pettekujutlustest vabanemist suure bravuuritsemisega, käitudes mitte veel täiskasvanud puhkusel olijatena.

Hemingway romaan oli vaevalt ilmunud, kui ta leidis jäljendajaid kogu Ameerikas. See teos mõjustas rohkem noori inimesi Ühendriikides ja Euroopas kui «kadunud sugupõlve» ennast. Poisid ja tüdrukud hakkasid rääkima nii nagu Hemingway kangelased. Noortele ei meeldinud harilikud keskklassi tavad ja nad tõstsid mässu, mis oli aga täiesti apoliitilise iseloomuga.

Kui romaani moto iseloomustab 20. aastate noorust, siis epigraaf täiendab seda: «Üks rahvapõlv läheb ja tuleb teine, aga maa jääb seisma igaveseks ajaks... Ja päike läheb looja ja tõttab taas sinna, kust ta tõusis... Tuul käib lõuna poole ja pöörab end põhja poole; alalõpmata käib tema ringi ja tuleb taas tagasi oma käidud teele... Kõik jõed jooksevad merre ja meri ei saa täis; kuhu jõed jooksevad, sealt tulevad nemad taas tagasi».²

Kui üks sugupõlv on kadunud, tuleb tema järel teine ja päike tõuseb ning loojub jälle. Romaani tegelaste elu on tühine ja nende liikumine on lõputult ringlev. Leedi Brett Ashley ja tema saatjad kannavad endaga igale poole Montparnasse'i vaimu, mis on aga mööduv. Samal ajal tõuseb ja loojub päike Prantsusmaa ja Hispaania metsade kohal, puhuvad värsked tuuled, jõed voolavad orgudes, valged teed tõusevad mägedesse. Teose tegelastel aga puudub jõud selle kõige märkamiseks. Läbi aegade jääb püsima Hemingway kangelane, kelle arvates tuleb õppida teid, kuidas on kõige parem elada meie helesinisel planeedil. Ta on ameerika korrespondent, ekspatrieeritu, kes on sõjas nii füüsiliselt kui moraal-

² Ernest Hemingway. Ja päike tõuseb. Tallinn, 1961, lk. 5.

selt haavatud. Tema nagu teisedki tegelased ei mõtle oma minevikust, elades ainult olevikule. Ta on loobunud oma tavalistest keskklassi eluviisidest, eksisteerides rahvusvahelises rühmituses, kus kõik on ühel või teisel viisil sõja tõttu irdunud harilikest elamistingimustest. Jake'i sõber Bill Gorton ütleb talle tõtt: «Sa oled kodumaatu. Oled kaotanud sidemed emakese maaga. Sa muutud peenutsevaks. Euroopalikud võltsstandardid on su laostanud. Sa jood enda surnuks. Sa langed liiderdamise ohvriks. Sa kulutad kogu oma aja lobisemisele, selle asemel et töötada. Sa oled kodumaatu hulgas. Sa vedeled ringi mööda kohvikuid.»³ Oma elukutse tõttu jälgib Jake Barnes pidevalt ennast, teisi, Hispaaniat — kõike, mis satub tema vaateväljale. Parema ülevaate saamiseks pidi ka ta ise mõndagi kaasa tegema. Nende aastate kodanlik ajakirjanik pidi isegi pingsalt töötades jätma jõudeinimese mulje. Jake kuulub küll «kadunud sugupõlve» hulka, kuid samal ajal on sellest üle, nagu seda oli tema loojagi. Jake ei reeda end, ei alistu, kuid tal puudub jõud sellistest eluviisidest loobumiseks. Ja autor ning tema kangelane jagavad oma põlvkonna saatust, olles tugevasti aheldatud keskkonna külge ning otsides sellest väljapääsu töös. Samuti püüavad nad leida tuge looduselt.

Romaani naistegelase Brett'i moraalne laostumine on samuti tingitud sõjast, kus hukkus tema armastatu. Nüüd mööduvad tema õnnelikumad momendid Pamplona kohvikutes, kus ta püüab uputada mälestusi viinauima. Sama võib öelda ka Robert Cohni kohta. Nad kõik imetlevad siiralt Pedro Romero tervet ellusuhutumist, tundes austust tema kui traditsioonidega mehe vastu. Ta on mitte ainult julge matadoor, vaid ka südamik ning aus kaaslane.

Kogu teose mõtte lausub leedi Brett Ashley romaani lõpus: «Oo, Jake, meil oleks võinud olla pagana tore koos elada»... «Jah, sellele on vähemalt ilus mõelda.»⁴ Normaalne maailm on nende jaoks «oleks võinud olla». Nüüd oli see ainult lõbus aeg, mida võimaldas džäss ajastu.

Romaani autobiograafilisuse kohta ütleb Hemingway: «Inimesed, kellega te kohtute romaanis «Ja päike tõuseb», on sellised nagu mina. Inimesed, keda ma tean. Ma elasin koos nendega.»⁵ Hemingway muutis küll nimesid ja sündmusi, kuid vaatamata sellele tunni autori kangelastes paljusid temaga ühte ringkonda kuuluvaid 20-ndate aastate pariislasi. Prototüüpideks peeti Donald Ogden Stewartit, Harold Stearnsi, Harold Loebi, Leedi Duff-Twisdenti, Ford Madox Fordi jt. Harold Loeb, üks tuntumaid ekspatrieeritute seas, kirjandusliku ajakirja toimetaja, oli üsnagi sarnane Hemingway romaani tegelase Robert Cohniga. Loeb, tundes

³ Ernest Hemingway. Ja päike tõuseb. Tallinn, 1961, lk. 99.

⁴ Sealsamas, lk. 213.

⁵ Morley Callaghan. That Summer in Paris. New York, 1963, lk. 127.

end solvatuna, avaldab trükis omapoolse versiooni 20-ndate aastate sündmustest Pariisis ja Pamplonas pealkirja all «Nii see oli». Pedro Romero kannab küll 18. sajandi matadoori nime, kuid see on tolle aja ühe kuulsama härjavõitleja Niño de la Palma kirjanduslik portree. Leedi Brett Ashley prototüübist kirjutab Morley Callaghan, üks Hemingway sõpru Pariisi päevilt: «Paar päeva tagasi ma küsisin Jimmyt, inglise baaripidajalt, milline oli tegelikult leedi Duff, s. o. leedi Brett romaanis «Ja päike tõuseb». Nõjatudes üle leti, ütles ta «Ega sa ei räägi Hemingwayle? Ei? Noh, ta oli üks neid tühiseid inglise tüdrukuid, lühikeste juustega. Hemingway käis temaga tihti klubis tantsimas. Ma kunagi ei suutnud mõista, mis Hemingway temas küll leidis».⁶ Et jutustus toimub esimeses isikus, siis esitatakse lugejale sündmusi nii, nagu Hemingway neid nägi aastail 1924—1925.

Kokkuvõttes võib öelda, et selles romaanis puudutati midagi väga suurt, mida paljud inimesed ähmaselt tajusid, kuid polnud suutelised väljendama. Hemingway aga tunnetas sügavalt, mis hõljus õhus, ning kirjeldas seda kõike oma esimeses romaanis. Nukra alatooni tõttu võib see teos mõnelegi pärast pealiskaudset lugemist süngena näida.

Hemingway lisas uue peatüki sellele, mida alustas Scott Fitzgeraldi «Siinpool paradiisi». Mõlemad romaanid — ehkki erineval viisil — kujutavad tõetruult džässiajastu ülepakutud lõbusust. Seega täitis Hemingway tolle aja kirjaniku raske ülesande: oli üle oma kangelastest, kuid samal ajal jäädvustas objektiivselt nende hingelist draamat.

Et Hemingway esikteose sisu pakub positiivseid eetilisi ja filosoofilisi väärtusi, siis võrreldi seda Mark Twaini ironiaga, Sinclair Lewise avameelsusega, Upton Sinclairi tugevuse ning Walt Whitmanni elavusega. See romaan demonstreerib samasugust kannatust nagu «Kuningas Oedipus», «Macbeth» või ükskõik milline klassikalise kirjanduse tragöödia.

⁶ Kurt Singer ja Jane Sherrod. Ernest Hemingway — Man of Courage. Minneapolis, 1963, lk. 76.

ПОТЕРЯННОЕ ПОКОЛЕНИЕ И РОМАН ХЕМИНГУЭЯ «И ВОСХОДИТ СОЛНЦЕ»

Э. Э. Рюкенберг

Резюме

Статья посвящена краткому анализу так называемого потерянного поколения в романе парижского цикла Э. Хемингуэя «И восходит солнце».

В статье дается краткий обзор об американских писателях в Париже в 20 гг. нашего века. Рассматривается также международная богема, изображенная в романе «И восходит солнце», для которой главным являются наркотические средства, в которых они ищут, если не спасения, то хотя бы забвения. Это растерявшиеся люди потерянного поколения. Роман Хемингуэя выражает ненависть к войне. Война — причина личной трагедии главного героя Джейка Барнса. Однако автор оставляет ему надежду на спасение. По подтексту книги ясно, что герой ещё найдёт своё место в жизни, что для него всё же восходит солнце.